

שמיעתא עמיקתא

גליון תרע"א | פרשת וישלח | תשפ"ו | קהילת הניכי הישיבות | רמות ב' | ירושלים תובב"א

שמעתא אליבא דהלכתא

משיעורי הרה"ג הרב יוחנן בורגר שליט"א

מו"ץ וראש כולל הוראה רמות

האם אפשר לברך שבע ברכות על חמר מדינה

א. ברכת אירוסין על הכוס. ב. ברכת חתנים. ג. על הכוס. ד. בשבע ברכות שלאחר הסעודה. ה. אין לו יין האם מברך על חמר מדינה. ו. מתי מברכים על הכוס בחופה / כמה כוסות צריך.

א. **ברכת אירוסין על הכוס**

איתא **בכתובות** (ו:) מברכין ברכת אירוסין בבית האירוסין, מאי מברך כו', בא"י אמ"ה אשר קדשנו במצותיו וצונו על העריות ואסר לנו את הארסות והתיר לנו את הנשואות ע"י חופה וקדושין כו', ע"כ. וכת' **הרא"ש** (שם פ"א סי' יב) דדעת **רב אחאי** (פר' חיי שרה סי' טו) דברכת אירוסין בעשרה **והר"ש הנגיד** נחלק עליו ואמר שא"צ י' אלא לברכת חתנים בלבד, ול"נ דברי רב אחאי כו', ע"כ. וכן פסק **השו"ע** (אה"ע סי' לד סע' ד).

ואיתא **בירושלמי** (סוטה פ"ח ה"ה) היין קוסס מערבין בו כו' **ומקדשין בו את הכלה**. וכתב **הפני משה** דמברכין עליו ברכת אירוסין דלכתחילה טעונה כוס. ו**במהרש"ם** (ח"ה סי' ת"ד"ה והשבת) הביא מכאן מקור לברכת אירוסין על הכוס.

ועי' **ברמב"ם** (פ"ח הכ"ד) שכת' שנהגו העם להסדיר ברכה זו (ברכת אירוסין) על כוס של יין או של שכר, אם יש שם יין מברך על היין תחלה ואח"כ מברך ברכת אירוסין ואח"כ מקדש (את האשה), ואם אין שם לא יין ולא שכר מברך אותה בפניע. וכת' **המגיד משנה** (שם הכ"ז) דמש"ל דמברך אותה בפניע דבר פשוט הוא שאין כוס מעכב ואינו אלא מנהג. אולם **הב"ח** (סי' סב אות א) פירש דמש"כ "שנהגו" היינו שיש מקומות שנהגו שאם אין יין מברכים על השכר, אבל לעולם ברכה על היין הוי מדינא. ו**השו"ע** (אה"ע סי' לד סע' א) פסק דנהגו להסדיר ברכה זו על כוס של יין, ומברך עליו תחלה. ואם אין שם יין או שכר, מברך אותה בפניע. והסכימו לזה הנו"כ. והארכנו בזה **בשמעתא עמיקתא** גליון תרס"ט.

ב. **ברכת חתנים**

איתא **בכתובות** (נ:) מברכים ברכת חתנים בעשרה וחתנים מן המנין. ואיתא **במס' כלה** (פ"א מ"א) כלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה. ועי' **בתשובת הרמב"ם** (סי' רמח) שכתב שכלה בלא ברכה אסורה מדרבנן. וכן הביא **בשבט הלוי** (ח"ח סי' רעו).

ועי' **ברש"י** (שם ז: ד"ה שמתיוחד) שכת' דמברכין ברכת חתנים מתחלה דתניא במס' כלה בלא ברכה אסורה. ומבואר דס"ל דכוונת המס' כלה הוא כפשוטו. וכן הוא **בתוס'** (כתובות ז: ד"ה רבי יהודה). אולם **המורדכי** (קידושין סי' תקמח) כת' דמסתבר דכלה בלא ברכה דאסירא היינו בלא חופה אלא דנקט בלא ברכה לפי שעושין ברכה בשעת נשואין. והביאו **הדרכ"מ** (סי' סב אות ז). וכן נקט **היש"ש** (כתובות פ"א סי' יד). ו**השו"ע** (סי' נה סע' א) כת' ע"פ **הרמב"ם** שאם אירס וכנס לחופה, ולא ברך ברכת חתנים, ה"ז נשואה גמורה, וחוזר ומברך אפי' אחר כמה ימים. וכ"כ **הרמ"א** (סי' סא סע' א) משום שאין הברכות מעכבות, ומברך אחר כמה ימים, ולכתח' יברך אותם קודם שיתיחד עמה. ו**הב"ש** (סי' נה ס"ק א) כת' דמח' הראשונים היא.

ועי' **בתורה"ד** (ח"ב סי' קמ) שכת' דכיון שאין הברכות מעכבות אם ליכא עשרה נושא בלא ברכה, דכי תעלה על דעתך אם אין במדינה עשרה שלא תנשא אשה משום דברכת חתנים בעשרה. ו**הב"י** (סי' סב) הביא **מתשובת הרשב"א** (ח"א סי' אלף קסז ומיוחסות סי' קפה) שברכה בעשרה מעכב, ושוב הביא דברי **התורה"ד**, ודחה דבריו דמה טענה היא זו דאח"נ שאם אין שם עשרה שלא תנשא אשה ואין זה אלא כמכריח הדבר בעצמו. ו**הדרכ"מ** (אות ח) ו**הב"ח** (אות ח) תמה על הב"י כי קי"ל דברכות אינם מעכבות. ו**הח"מ** (סי' ק א) כת' שאם אין במדינה עשרה וא"א לו לילך למדינה אחרת רק בטורח גדול, אז הוי כדיעבד וברכות אין מעכבות, ע"כ. וגר' **דהב"י** מודה דאף לפי הרשב"א אין י' מעכבים את הנישואים ואם נשא חלו הנישואים. אלא דעי' **בב"ש** (סי' ק ד) שכת' דבמקום דליכא עשרה אין לעשות נישואים כ"כ **הרשב"א**, ו**התורה"ד** חולק ע"ז והב"י הסכים לדברי **הרשב"א**. וסיים שם ואם א"א בעשרה אלא בטורח גדול הוי כדיעבד כמ"ש **בתורה"ד** טורח גדול הוי כדיעבד. ו**הנוב"ז** (מהדור קי' אח"ע סי' נו) העתיק דברי הב"ש, ומ"מ פסק דהיכן דא"א לברכם אין הברכות מעכבות. ועי' **ביד המלך** (אישות פ"י ה"ה) ו**במקנה** (קו"א סי' סב סע' עז ד).

ג. **על הכוס**

ואיתא עוד **בכתובות** (ו:) מאי מברך אמר רב יהודה כו' שהכל ברא לכבודו ויוצר האדם כו'. ועיי"ש **בגמ'** שמנו שש ברכות. ולא כתבו דבעינן ברכה על הכוס. ו**בכלה רבתי** (פ"א ה"א) איתא "שבע ברכות היכי מברכין, אמר ר' לוי בפח"ג, ושהכל ברא לכבודו כו' התינו דאיכא חמרא, ליכא חמרא אמאי מקדש, אשיכרא, בכפרני מאי, אשיכרא או אריפתא". נמצאו ז"ב וא' מהן על היין.

וכתב **הרמב"ם** (אישות פ"י ה"ג) דצריך לברך ברכת חתנים בבית החתן קודם הנישואין והן שש ברכות ואלו הן: ברוך אתה כו', ואם היה שם יין מביאין כוס של יין ומברך על היין תחלה ומסדר את כולן על הכוס ונמצא מברך ז"ב, ויש מקומות שנהגו להביא חדש עם היין ומברך על ההדס אחר היין ואח"כ מברך היין. וכת' **המ"מ** (אות ז) דמש"כ הרמב"ם דאם היה שם יין. פ"י שאין היין מעכב ודבר פשוט. ולפני"ז צ"ל דמש"כ **הרמב"ם** בחל' ברכות ב' **הכל' ברכות** ברוך אתה כו', היינו לפי המנהג. אולם **הרא"ש** (שם פ"א סי' טו) כת' דחורה רבינו נסים אם הוא מקום שאין מצוי בו יין יקח הצימוקים וישרה אותם במים ויטחוט אותם ויברך עליו, ואם לא מצא צימוקים מברך על שכר שהכל ולא סגי ליה אלא בכוס, אבל ברכת אירוסין אם לא ימצא כוס ואפי' כוס שכר מברך בלא כוס ברכת אירוסין דלאו מצוה מן המובחר הוא, אבל ברכת חתנים שהיא ז"ב חייב לברך על הכוס בפח"ג או שהכל על השכר אם לא נמצא יין כל עיקר. ע"כ. מבואר דברכת היין בכלל ברכות חתנים. וכן באו"י (ח"א סי' תשנב ס"ז אות ט) כת' דז' ברכות דחתן וכלה תקנו על הכוס דאיתא **בירושלמי** דסוטה.

ו**הטור** (סי' סב) כת' מברכין ברכת חתנים קודם כניסת חופה והן ששה ברכות כו', כתב הרמב"ם אם היה שם יין מביאין כוס של יין ומברך על היין תחילה ומסדר כולן על הכוס ונמצא מברך ז"ב כו', ורבינו נסים כת' שברכת אירוסין אם לא ימצא יין כו' מברך בלא כוס דלאו מצוה מן המובחר הוא, אבל ברכת חתנים שהיא ז"ב חייב לברך על הכוס בפח"ג או שהכל על השכר, ע"כ. וצ"ע"ל על הטור שהביא בריש דבריו את דעת **הרמב"ם** שמבואר שברכת חתנים על הכוס אינה חובה, ושוב הביא דעת הר"ן דס"ל שהוא לעיכובא. ועי' בסמוך בשם **הערוש"י** ובאות ה' בשם **הב"ח**.

ופסק **השו"ע** (סע' א) שצריך לברך ברכת חתנים כו' ואם יש שם יין, מביא כוס יין ומברך על היין תחלה, ומסדר את כולם על הכוס, ונמצא מברך ז' ברכות, ואם אין יין מצוי, מברך על השכר. ופירש **הח"מ** (סי' ק א) שאם אין שכר מצוי יברך בלא כוס כך משמע מדברי **הרמב"ם**. וכת' **המ"מ** שפשוט הוא שאין כוס מעכב, אבל הרא"ש והטור כתבו בשם רבינו נסים דלא סגי בלא כוס ולא ידעתי טעמו דהא בגמרי' בכתובות בחדא מחתי' מחתינהו לברכת אירוסין וברכת נשואין ולא הזכיר כוס בשום א' מהם, ע"כ. ו**הב"ש** (סי' סב ס"ק א) כתב דהח"מ לא דק דלא כתב המ"מ שאין מעכב רק בברכת אירוסין אבל לא בברכת נשואין, ע"כ. ולכאורה דברי **הב"ש** צ"ע שהרי **המגיד משנה** קאי על ברכת נשואין.

ובפנ"י (קו"א כתובות ז:) משמע דברכת נשואין היא על הכוס לעיכובא. ו**הבית הלל** בס"י ל"ד (על סע' א) כת' על מה שפסק השו"ע שם (סע' א) דנהגו להסדיר ברכת אירוסין על כוס יין, ואם אין שם יין או שכר מברך אותה בפניע דנר' דדוקא ברכת אירוסין, אבל ברכת חתנים כת' בס"י ס"ב ואם אין שם יין יברך על השיכר, ולא כת' ואם אין שם שיכר יברך בלא כוס, וצ"ע לדינא, ע"כ. אולם לכאז' יש לדחות דהשו"ע לא כתב "ואם אין שם שיכר יברך בלא כוס", כי באמת כן הוא משמעות הלשון שאינו לעיכובא שהרי כת' "אם יש שם יין מביא כוס יין". וכן מבואר במגיד משנה דלעיל.

אולם לפי הב"ח דלהלן אות ה' ליכא ראייה מלשון זה. ועי' **בפרוה"ח** (שם אותיות ו-ז) שכת' דיש להסתפק אם ס"ל להרמב"ם דכוס מעכב וזה שכת' אם יהיה שם יין דמשמע דאם לא יהיה אינו מעכב זהו על יין אבל שכר בעינן, או דס"ל דכוס אינו מעכב כלל, וכן נר' בכוונתו שהרי לא הזכיר שכר כלל [וגם המ"מ נר' שתפס כמ"ש] ומיהו לדינא קי"ל דכוס מעכב. והטעם דמעכב רק בברכת נשואין נר' מדברי רבותינו מפני דגמירין לן דבעינן ז"ב לחתנים והרי שש ברכות הן אלא בהכוס יש ז"ב וכשם שבא לנו בקבלה ממשה רבינו [ירושלמי כתובות פ"א] שצריכין לשמוח ז' ימי המשחה, ויש לזה רמז בתורה דכתיב (בראשית כט, כז) מלא שבוע זאת, כמו כן באה על הקבלה על ז"ב, ע"כ. ועי' **בגמ'** (ארו"ח ח"ד סי' ט) שכת' דכוס של ז"ב דינו ככוס של ברכה שצריך שיהא כוס מלא. ועי' עוד בשא"ח (מנע ברכות סי' ג אות ב) שכת' בא"ט **הנחמה והסדה** דהיכן שאין כוס של ברכה תנשא בלא ברכות וכשימצא כוס של יין יברך. ועי' לעיל אות ב' מש"כ בענין ז"ב כשאין עשרה.

פניני הלכה

ביקשו הוריו שיעשה דבר שאין להם בו הנאה האם מחוייב לעשות בקשתם

תניא (יבמות ה:) יכול יהא כבוד אב ואם דוחה שבת, ת"ל איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו, כולכם חייבים בכבודי. עוד **תניא** (שם ו) יכול אמר לו אביו היטמא או שאמר לו אל תחזירי יכול ישמע לו, ת"ל איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו כולכם חייבים בכבודי. ואמרין **בגמ'** (שם ו) דליכא למילף מינה לשאר דוכתי לענין עשה דוחה לא תעשה, משום דאיכא למיפרך מה להנך שכן הכשר מצוה.

ופרש"י א"ל אביו - לכהן. היטמא – בבה"ק להשיב אבידה, או שהיתה עומדת בחוף וא"ל אל תחזיר, יכול ישמע לו, ת"ל איש אמו ואביו, וילפינן לאו דטומאה ולא דהשבת אבידה מלאוי דשבת. שכן הכשר מצוה - בחילול שבת בעקירת לא תעשה הוא מקיים עשה דכיבוד אב, וזהו הכשר קיומו וא"א לקיימו בלא עקירת לאו, הלכך אי לא כת' את שבתותי תשמורו הו"א לידחי. אבל יבום לא זה בלבד הכשר קיום העשה שהרי יכול לחלוץ ולא יעקור לאו של ערוה.

והתוס' (שם ד"ה שכן הכשר) פירשו כפי ר"ח דכוונת הגמ' דליכא למילף מהא דעשה לא דוחה ל"ת אפי' בלאו דמחמר, דמה להנך שכן הכשר מצוה, דכשחמחר ומטמא ומניח מלהחזיר אבידה **כדי להביא גזולות לאביו**, בשעת דחיית הלאו אין מאכילו ומלבישו, אבל בעלמא דעביד גוף המצוה ילפינן מציצית וכלאים דדוחה הלאו. ואומר ר"ח דבכידוד אבא אפי' עושק בגוף המצוה לא דחי, משום דרוב עיני כיבוד באים ע"י הכשר מצוה קאמר רחמנא דלא דחי בשום ענין.

ואף **הרמב"ן** (יבמות שם) העלה כפי הרי"ח וז"ל דמה להנך שכן אין דחייתן עיקר מצוה אלא הכשר מצוה, שהחמחר אחר בהמתו **להביא לאביו גזולות** או ד"א אין זה כבודו אלא הכשר כבודו. וא"ת הלא מכיון שאמר לו אביו חמר אחר בהמתך הוי כבודו, אין עיקר כבוד אלא מה שאמרו בקידושין (לא:) איזהו כיבוד מאכילו ומשקרו ומלבישו ומנעילו וכו', וכל דבר שיש לו בו הנאה, אבל אמר לו לעשות דבר שאין לו הנאה של כלום, **אין זה כיבוד שאמרה תורה**. וכן מה שאמרו יכול אמר לו אביו הטמא וכו' להביא לו פירות קאמר, אבל הטמא לחינם אי"צ לומר שלא ישמע לו. ומהא שכת' דאין עיקר כבוד וכו', משמע דמצוה מיהא איכא, אלא דאינו עיקר המצוה. אולם ממה שסיים אין זה כיבוד שאמרה תורה נר' דכבוד כלל בכלל העשה. וכן נר' בפ"י לב"מ לב. דאין בו עשה כלל.

ובריטב"א (יבמות ו) כת' וז"ל פרש"י ז"ל שא"ל כן (לא) בלטלה ולא לשום דבר, ואינו נכון, דא"כ למה ישמע לו אפי' בדברים של רשות, וכ"ש לעשות עבירה או לדחות מצוה, שאין עושה כבוד אלא כשעושה דבר להנאתו וכו'. ע"כ. ומשמע דהיכא דאין בו הנאה לאב אין שום חיוב כלל לשמוע בקולו. ע"כ. וכ"כ בפ"י לב"מ לב. דלית ביה מצוה כלל.

אולם **הרשב"א** כת' בזה"ל: וכגון שאמר לו אביו חמר אחר בהמה זו להביא גזולות, או דבר שצריך להינית ממנו, ולפיכך כשהוא מחמר אין זה ממשו של כבוד אלא הכשר כבודו, ואע"פ שאמר לו האב לחמר אחר בהמה, לפי שאין עיקר כבוד אלא במה שיש לו בו הנאה וכו', אבל אם א"ל לעשות דבר שאין לו בו הנאה של כלום, אין לו כבוד שנצטווה לעכו, וכבוד כזה אין בו עשה של תורה **שידחה אפי' לאו גרידא**.

ויש מקום לדייק בדבריו דאין בו עשה של תורה שידחה לאו, אבל מצות כיבוד אב שיש כאן. וכ"כ בבבאור **הגרי"א** יו"ד סי' ר"מ דמשמע מדברי הרשב"א דדוקא לענין דחיית הלאו אין בו עשה. [אולם בפ"י לב"מ לב. כתב דבכה"ג ליכא עשה כלל].

והנה מצינו **בירושלמי** (פאה פ"א ה"א וקידושין פ"א ה"ז) אמו של ר' ישמעאלא באת ואמרה וקבלה עליו לרבותינו, אמרה גערו בישמעאל בני שאינו נוהג בן כבוד, בביתה שעה נכמרו פניהן של רבותינו אמרין איפשר לית ר' ישמעאל נוהג בכבוד אבתי, אמרו לה מה הוא עביד לך, אמרה כד נפיק מבית וועדא אנה

ד. כשבבע ברכות שלאחר הסעודה

ונהנה מבואר לעיל אות ב' דברכת ז"ב בחופה הם חיוב אלא שבדיעבד אינם מעכבים את הנישואים.
ובענין ז"ב בשאר ימי שמחה מצנינו **במש' סופרים** (פייט היט) דנהגו לומר ברכת חתנים על הכוס בעשרה. ומשמע דאין חובה לעשות ז"ב בשאר הימים. וכ"כ **ברב פעלים** (אהע"ז ח"ד סי' ו) דאין חיוב לברך כל יום ז"ב וכדמצנינו דרבנן עבדי עובדא בנפשייהו דכל פעם שלא נודמן פנים חדשות לא הכריחו עצמן לחזר שיוכלו לברך ז"ב, ע"כ. ולפי"ז נר' דלסוברים שכוס של יין אינו מעכב ק"ו בשאר ז"ב שאינו מעכב.
ובהתעוררות תשובה (ח"ב סי' ק) כת' דגם להרמב"ם דכוס אינו מעכב י"ל דזה דוקא בברכות שבחופה, אבל בסעודה שמברכים ז"ב משום שמחה יתירה, כיון שאין שמחה אלא ביין דלמא גם הרמב"ם יודה דלא יברכו בלא כוס.
אולם מסתימת הפוסקים דלעיל שלא חילקו בין ז"ל שבחופה לז"יב של שאר הימים, משמע שדיני הכוס קאי על כל הז"יב אף אלו שבזמן הסעודה.
שו"ת **באור הפוסקים** (סי' שב ס"ק ד אות ג) בשם **אבן פינה** (דרישת ארי ס"ק א) דהא דכת' הרא"ש והטור דלא סגי בלא כוס, היינו דמדחינן הנשואין בשביל הכוס, אבל הברכות לא מדחינן בשביל הכוס היכא דכבר חל עליו חיוב הברכות, כגון בבהמ"ז שלאחר הסעודה מברכין אף אם אין לו כוס.
ושכן כת' **המשיב הלכה** (ח"א סי' שלו) דבכה"ג מברך בלא כוס.
אולם מסתימת הפוסקים משמע כמו שכתבנו דאין חילוק בין ז"ב שבחופה לשאר ז"ב.

ה. אין לו יין האם מברך על חמר מדינה

ועי' **בטור** אה"ע סי' ל"ד שחביא בענין ברכת אירוסין דברי **הרמב"ם**, המובא לעיל אות א', שנהגו העם להסדיר אותה על כוס של יין או של שכר ומברכין תחילה על הכוס ואח"כ מברכין אותה, ואם אין שם יין או שכר מברך בפני עצמו. ובסימן ס"ב כתב בענין שבע ברכות **שהרמב"ם** (אישות פ"י ה"ד) כת' שאם היה שם יין מביאין כוס של יין ומברך ז"ב על היין תחילה ומסדר כולן על הכוס כו', **ורבינו ניסים** כת' אם הוא במקום שאין שם יין מצוי יקח צימוקים וישרה אותם במים ויסחוט אותם ויברך עליו, ואם לא ימצא צמוקים יברך על השכר שהכל, דלא סגי בלא כסא, אבל ברכת אירוסין אם לא ימצא יין ואפי' יש שם שכר מברך בלא כוס ברכת אירוסין כו', אבל ברכת חתנים שהיא ז"ב חייב לברך על הכוס בפ"ה או שהכל על השכר אם לא ימצא יין כל עיקר, ע"כ.
וכת' **הב"י** שכ"כ **הרא"ש** בפסקיו (ס) אלא שבמקום מה שכתוב בספרי הטור דאפי' יש שם שכר מברך בלא כוס כתוב שם אם לא ימצא כוס ואפילו כוס ששכר מברך בלא כוס ברכת אירוסין, ע"כ.

ועי' **בב"ח** סי' ס"ב (אשכנזי דמש"כ **הטור** בשם **הרמב"ם** דאם היה שם יין וכו', פירוש ואם אין שם יין מברך על השכר שכ"כ גבי ברכת אירוסין, ולכן סתם דבריו בפ"י גבי נישואין דכ"ש הוא דטפי בעי כוס בנישואין מבאירוסין ולפי דמשמע מהרמב"ם דאם אין שם לא יין ולא שכר מברך בלא כוס, דאם הוי ס"ל דא"א בלא כוס הו"ל למימר צריך לברך על היין וכו' לכן כת' הטור על דבריו **ורבינו ניסים** כת' וכו', כלומר **דרבינו ניסים** ס"ל דלא סגי בלא כוס דלא **כהרמב"ם**, ע"כ.

וכדברי **הב"ח** בדעת **הרמב"ם** דבעינן יין ואם אין יין מברך על השכר מבואר **בתשובת הרמב"ם** (סי' רמה) שכתב דמי שאין לו יין מברך ברכת אירוסין וברכת נישואין על השכר כן מעשים בכל יום, אבל על הפת לא שמע כל אדם מעולם. ועי' **בפרישה** (סי' לד אות ז) שכת' בדעת הטור **שבברכת חתנים שצריך כן צריך ליקח אפילו שכר כשאין יין**, ע"כ.

וכן פסק **השו"ע** (שם סעי' א) שצריך לברך ברכת חתנים כו', ואם יש שם יין מביא כוס יין ומברך על היין תחלה, ומסדר את כולם על הכוס, ונמצא מברך ז"ב, ואם אין יין מצוי, מברך על השכר.

ויש לדון כשאין שכר האם גם חמר מדינה מהני כמו שמצינו לענין הבדלה שפסק **השו"ע** (סי' רצו סעי' ב ועי' סי' ערב סעי' ט) דאין מבדילין על הפת, אבל על השכר מבדילין אם הוא חמר מדינה וה"ה לשאר משקין (שהם בכלל חמר מדינה), חוץ מן המים. **ומהכלה רבתי** דלעיל אות ג' מבואר שמברכים כשאין יין אף על מים או פת אום בתשובת הרמב"ם מבואר דלא פסקינן כן.

והנה **מהשו"ע** הנ"ל שכת' בענין ברכת ז"ב ד"אם אין יין מצוי, מברך על השכר". משמע קצת שדוקא על השכר מברך אם ליכא יין. ושמא כוונתו דה"ה לכל חמר מדינה. **והרי"ו** (נתיב כב ח"יב) כת' שאם לא נמצא יין מברך על השכר או דבר אחר שיברך עליו שהכל נהיה בדברו, כך כתבו המפרשים, ע"כ. ומבואר דלאו דוקא שכר. (ומלשונו משמע דאפי' מים מברכין כדאיתא בכלה רבתי דלעיל). וכן פסק **השלח העיר** (סי' ח סעי' ג שמלה לבני ס"ק ב) הובא **באוצה"פ** (ס"ק ו אות ג) דמהני חמר מדינה. **והש"ח** (מע' ברכות סי' ג אות ח) כת' שאם אין שכר מסתבר שאפשר לברך על שאר משקין המשכרים.

ו. מתי מברכים על הכוס בחופה | כמה כוסות צריך

איתא **במש' סופרים** (פייט הי"ח) כשהוא מקלוט (בזמן ברכת החדוש), מקלוט בשנים עשר טובי העיר כו', וגמר על הכוס ברכת הזימון, אותו הכוס נותנו לאשתו כו', ומביאין לו כוס אחר, ומברך בפה"ג, ואחריו, אשר בעגולה גידל דורשים, **וכן אתה אומר בברכת חתנים ואבלים, לפי שאין אומרים שתי קדושות על כוס א'**, ע"כ. ומבאר דב"ז אומרים על ב' כוסות. ואיתא **בפסחים** (ק) גבי בני חבורה שקדש עליהם היום דקתני תהם דעל כוס א' אומר בהמ"ז ועל השני אומר קידוש ופר"ך ונימרינהו תרויהו אחדא כסא, ומשני לפי שאין אומרים ב' קדושות על כוס א', לפי שאין עושין מצות חבילות חבילות.
וכת' **התוס'** (ד"ה שאין) דיש נוהגין בחופה מטעם זה שלא לומר ז"ב על כוס בהמ"ז אלא מביאין כוס אחר ואין מברכים על השני בפה"ג כי שכבר בירך על כוס בהמ"ז כי אין נכון לברך פעמיים. **והרא"ש** (סי' ח) כת' לפי שאין אומרים שתי קדושות על כוס א' מטעם זה נהוג בחופה שאין אומרים על כוס בהמ"ז אלא מביאין כוס אחר ואומר עליו שש ברכות וחוזר ולוקח כוס של בהמ"ז ומברך עליו בפה"ג, ע"כ.

אלא דעיי"ש **בתוס'** שכתבו **שרבינו משולם** היה אומר הכל על כוס א', דלא דמי לבהמ"ז וקידוש דתרי מילי נינהו, אבל הכא חדא מילתא היא דבהמ"ז גורם לברכת נישואין, וכתבו עוד וברכת אירוסין ונישואין נהגו לומר על שתי כוסות וטעמא דרגילין זה בלא זה כדאמרין **בכתובות** (י:) מברכין ברכת אירוסין בבית האירוסין וברכת חתנים, בבית החתנים ועוד דנהגו לקרות כתובה בנתיים והוי הפסק. ובדרך זה הביא **הרא"ש** (שם).

והמחזור יוטרי (סי' תטס) כת' שמברכין ב"פ בפה"ג, דבנישואין הוא דתקון רבנן ז"ב ובלא בפה"ג אינו אלא שש, לפיכך חייב לברך בפה"ג בכוס נישואין, דאירוסין לחוד ונישואין לחוד כו', ע"כ. **וספר האורה** (ח"ב אות יא) כת' שלא מברכים ברכת אירוסין ונישואין על כוס א' שאין עושין מצות חבילות חבילות ואין לומר דהני לאו ב' קדושת קרי להו, דכל שתי ברכות שתי קדושות הן דהא גבי קידוש ובהמ"ז הוא דקאמרין **בפסחים** (שם) אין אומרים שתי קדושות הן, והא דאמרין בפסחים ש"מ תמני וכו' ש"מ אומרים ב' קדושות על כוס א', ה"מ בדלא אפשר שאין לו אלא כוס א' בלבד כך אמר רבי, ע"כ.

אבל **בתשובת הרמב"ם** (סי' רמה) כת' דאלו שמברכין על שתי כוסות הכלכה עשו, ואם ברכו שתיהן על כוס א' אין בכך כלום כו' ומפני זה היו גדולי החכמים בערינו מברכין תחלה על כוס א' ברכת אירוסין וטעם כדי שלא תהא ברכה לבטלה ונותן לה קידושין מיד ומביאין כוס אחר ומברך עליו ז"ב [א.ה. ומזה שכת' שמברך "שבע" ברכות מוכח שמברך שוב על היין].

והמרדכי (כתובות סי' קלב) כת' דברכת אירוסין לחוד וברכת נישואין לחוד לכך מברכין ב"פ בפה"ג, ויש שנוהגין להפסיק ביניהם ולקרות הכתובה כ"כ **בתשובת רש"י** (סי' קצד), ע"כ.
וכת' **הדרכ"מ** (אות ג) שכן המנהג.

ועי' **בשו"ע** (סי' סב סעי' ט) שכת' די"א שאין לומר ז"ב על כוס בהמ"ז, אלא מביא כוס אחר ואומר עליו ז"ב, וחוזר ולוקח כוס של בהמ"ז ואומר עליו בפה"ג. וי"א שא"צ, אלא על כוס של בהמ"ז מברך ז"ב, וכן פטש המנהג. **והרמ"א** כת בדמדינות אלו נוהגין סברה הראשונה. וי"א דאפי' לאשר בלא לחוד בעינן ב' כוסות.

ועיי"ש עוד **בשו"ע** שכתב דברכת אירוסין וברכת חתנים אומרים אותה על שני כוסות, אפי' מקדש בשעת החופה. והוסיף ע"ז **הרמ"א** דנוהגין להפסיק ביניהם בקריאת הכתובה. וכת' **הב"ש** (סי' ק) שמקדימין ברכת בפה"ג ואח"כ ששה ברכות, וכשמברכים בהמ"ז מברכים ששה ברכות ואח"כ בפה"ג ולא כראב"י וכ"כ בד"מ ובתשוב' מ"ב (סי' מ) פוסק כראב"י, וכן הוא **בתוס'** (פסחים ק), ומנהג שלנו י"ל הטעם שאל יהיה נר' דמברכים בפה"ג לצורך בהמ"ז ולא משום ז"ב לכן מאחרין בפה"ג, כ"כ ב"ה, ע"כ.
וכתב **הערוה"ש** (אות ח) דאצלינו צריך שני כוסות ומברכין בפה"ג על כל כוס בפ"ע דאין להם שייכות זל"ז.

מ ס ק נ א ד ר י נ א

א' מברכין ברכת אירוסין בחופה, ונהגו להסדיר ברכה זו על כוס של יין, ומברך עליו תחלה, ואח"כ מברך ברכה זו. ואם אין שם יין או שכר, מברך אותה בפני עצמה. **ב'** מברכים ברכת חתנים בחופה, והן שש ברכות. ומברכים אותם על היין, ומברך על היין תחלה ואחר כך שש ברכות (ובסעודה מברך שש ברכות ולאחר מכן על היין), ואם אין יין מצוי, מברך על השכר. ואם אין שכר מברך על חמר מדינה. ג' אם אין לו כוס יין או חמר מדינה לברך עליו י"א שהכוס אינו מעכב ומצריך רק שש ברכות. וי"א שהכוס מעכב. וכן עיקר, וזה כן אם נאנס ואין בידו להשיג כוס כלל שאין וואר וי"א כד. וי"א שאר לסוברים שכוס מעכב בשעב ברכות היינו בחופה, אבל בשעב ברכות של שאר ימים אף הכוס מעכב לכל הדעות. ומסתימת הפוסקים משמע שאין לחלק בזה, ועל כן אם אין לו אפילו חמר מדינה אינו מברך ז' ברכות.

בעה משוגה ריגוליו ומישיט מחן ולא שבק לי (נאשר הוא בא מבית המדרש אני רוצה לשתוף רגליו ולשתות המים והוא אינו מניח לי לעשות כן), אמרין הואיל והוא רצונה הוא כבודה. [והובאו דברי הירושלמי בתוס' קידושין לא:].

ומבואר דאע"ג דאין לאמא שום תועלת אמיתית בדבר, ואדרבה בזוי יש בזה [דמשי"ה לא הניח לה ר' ישמעאל לעשות כרצונה], כיון שזהו רצונה זהו כבודה. ודוחק לומר דכוונת חכמים היתה דאי משום כבודה אין הוא צריך למנועה מלשתות המים [כשם שהיה בסור], כיון דרצונה זהו כבודה, אבל באמת אין מצוות כיבוד אם דבר. ולדברי העשרה הוא בכיבוד של מאכילו הראשונים דס"ל כוותיה לכאו' צ"ל דכיון דרצונה לשתות המים חשיב דאית ליה הנאה מיניה כמאכילו ומשקהו, ואינו משום קיום רצונה גרידא, ודוחק.

ואכן **החזו"א** (יו"ד סי' קמ"ט ס"ק ח) אחר שהביא דברי הרמב"ן והרשב"א, הקשה מהירושלמי הנ"ל, וכת' דהגר"א סיים דברשב"א משמע דוקא לענין דחית לאו לא חשיב עשה של תורה, ואפשר דכוונת הרשב"א דמ"מ הוא חיוב דאוי' שהרי רצון התורה בכיבוד אב ומוראו, אלא שעיקר העשה הוא בכיבוד של מאכילו משקהו, וכעין שכת' תוס' שבועות כב: ד"ה אהיתרא בחצי שיעור. ע"כ. [ונעי' **ברכת שמואל** בכמות סי' ב ס"ק ב].

וכעין זה מצנינו לענין כיבוד אב אחר מיתתו דאמרין **בגמ'** (קידושין לא:) מכבדו בחייו ומכבדו במותו, וכתב **הנו"ב** (תנינא אהע"ז סי מ"יה) דמ"מ עיקר הכבוד הוא מחיים וכדמוכח מעובדא דרב אסי (שם) דיצא מא"י לקראת יומע, ואחר ששמע שארונה הוא שהגיע אמר שאם היה יודע לא היה יוצא, הרי שאם היה היה בחיים היה הולך לכבודה מארץ ישראל לחוץ לארץ, אבל אחר מותה לא היה יוצא, הרי שמצוות הכיבוד לאחר מיתה לא אלים כמצוות הכיבוד מחיים. עכ"ד. [אלא דבנידון הנו"ב כבר העיר **הרע"א** (ק' סי' ס"ח) דדבריו נסתרים מהב"י יו"ד סי' שצ"ו לענין אדם שציוותה עליו אמו לומר קדיש אחריה ואביו מקפיד בדבר ע"ש].

והי"נ י"ל בנידון דידן דאף דבדר שאין לאביו ואמו תועלת בו מצוות כיבוד אם ואב מיהא איכא, אלא דאנהא אלימה כ"כ כממוקם שיש להם תועלת מן הדבר. ואי"כ נמצא דאם אחד מהוריו מבקש ממנו דבר שאין לו בו הנאה או תועלת, והשני מבקש ממנו דבר שיש לו בו הנאה או תועלת, מניח הדבר שאין לו ממנו תועלת הנאה, ומקיים הדבר שיש בו הנאה או תועלת [וכעין מ"ש הנו"ב שם לענין כשאמרו חיה ואביו מת].

העולה לדינא - א. עיקר מצוות כיבוד אב ואם בעשיית דבר שיש להם הנאה או תועלת מעשייתו. אולם אף בדבר שאין להם הנאה או תועלת מעשייתו, יש בעשיית הדבר משום מצות כיבוד אב ואם כיון שכן רצונם **ב**. אם א' מהוריו מבקש דבר שאין לו מעשייתו הנאה, והשני מבקש דבר שיש לו מעשייתו הנאה, מניח הדבר שאין מעשייתו הנאה ועוסק בדבר שיש מעשייתו הנאה.

כתב ע"י

הרה"ג הרב שמעון פלולי שליט"א
מז"ן הקהילה החרדית מעלה אדומים

פניני מוסר עניני חנוכה

ההכנה הראויה לימי החנוכה - "מי שבלבו הרשמים שנשאר לו מקטנותו על ימים אלו ימצא רק זאת בזמני קדש אלו, ולא לחנם בני אדם תפסו הטפל והניחו העיקר, וימים אלו נהיו ימים של חופשה ותענוגים במנהגים שונים הנלוים לימים אלו.

ורק אם נכין עצמנו כראוי לימי הלל והודאה אלו, ימי חיזוק והתעלות באמונה ובטחון ומסירות נפש לתורה ולעבודה, נוכל לאור המאיר בהם. ויהיו אלו ימים שמרוממים מהחולין של העה"ז ושומרים על חיזוק נשמתנינו". (שיח יצחק חנים וזמנים ח"ב עמ' קלב)

מעלתו המיוחדת של היום הראשון של חנוכה - "איתא מהשפת אמת, והבני יששכר, והישמח ישראל, ועוד צדיקים זי"ע, שביום הראשון של חנוכה יש קדושה מיוחדת, לפי שהוא כולל בתוכו את כל הימים, כאשר מתחזקים בכ"ד שעות הראשונות בחיזוק עצום, בתורה, ובתפילה, ובכל הענינים, הרי זה מלוח את האדם לכל ימות החנוכה,

וכלשון הישמח ישראל זי"ע, מה שאמרו בגמ' "בכ"ה כבסלו תמנני יומין אנון". מרומם ריזה, שביום זה כלול כל שמות הימים, וגופא בתר רישא אזיל, כלל כל הימים, ההתחזקות ביום הראשון מסייע הרבה לכל ימות החנוכה". (שיחות התחזקות מהר"ר צבי מאיר זילברברג שליט"א, חנוכה עמי שמו)

נערך ע"י מחבר סדרת "עבודת המועדים"

✉ **להצטרפות לרשימת התפוצה ללא עלות ניתן לשלוח בקשה לדוא"ל:** amikta@amikta.co.il

להצלחת התורם ומשפחתו | © שמעתא עמיקתא – לשאלות והערות ניתן להתקשר לפי: 052-767-0503